

Літературна критика

Ігор Павлюк

БІЛИМ – ПО ЧОРНОМУ, АБО БІЛЬ ЧОРНОКНИЖНИКА

Нова поетична збірка Григорія Чопика “Чорна чайка” (Л.: ЛА “ПІРАМІДА”, 2005) супероригінальна за формою книгодруку, поліграфічним рішенням (зустрічаємо ж, як і людину — за одягом...): білими літерами — по чорних сторінках (ідея художника-ілюстратора Василя Семенка). Я був присутній при народженні проекту матеріалізації змісту-вмісту душі її автора, яка в роботі-боротьбі (пошуках спонсорів і видавництва) й у боротьбі-роботі (активній громадянській позиції) ставала духом, а дух — “Чорною чайкою”.

Чому “чайка”? Чайка — птах (чибіс) із чорним дзьобом і рудувато-бурим із жовтими (!..) плямами оперенням, чи, може, чайка — бойовий човен запорізьких козаків?.. І жалібний крик першої, і романтичний ореол другої щедро посіяні в українському (та й не тільки) фольклорі.

Чому “чорна”? Очевидно, автор-“чорнокнижник” наголошує на трагічній винятковості символу птаха, такого ж приречено самотнього, як, скажімо, чорний лелека. (До речі, книжку “Чорний лелека” видала на поч. 90-х волинська поетеса Віра Омелянчук.)

Це в китайців колір журби білий, а в нас — чорний. Правда, є журба (печаль, сум, тоска навіть) трагічна, безвихідна, а є пісенно-молитовна, мов язичесько-християнська молитва — очищувальна.

Саме така лірика Григорія Чопика. І коли він озвучив мені назву книжки, запропонувавши стати редактором, я не відмовився, хоча и насторожився: у мене теж є такі рядки: “Чорна чайка скрикнула “киги”... В самоті так страшно усміхатися...”. Гриць сказав, що знає їх. А я вже не питаю, чи саме вони стали першопоштовхом до назви його книжки. Головне, що образ-символ чорної чайки не самотній, бо вона літає крізь нас і плаває у наших жилах, наче по Дніпру, Бугові, Азовському і Чорному морях десь із сімнадцятого століття...

Щойно презентована, “Чорна чайка” вже здобулася на агресивну реакцію московського радіо: “Старші наші брати” сурмили про неї у легковгадуваному для галичанина контексті, хоча насправді в назві несе контекст “братів наших менших”... Чорна Чопикова чайка кигиче, щоби вона, Русь-Україна, не спала. Поет хоче гордої своєї держави, бо батьківщину, дану йому, як і кожному з нас, Всевишнім, уже ніхто не забере, якщо сам її не зрадиш...

Сучасна українська держава демократична: не вчить Григорія писати, не контролює його, не розстрілює, не шле в сибіряку — просто *байдужа*, як і до всіх нас, письменників, які не продалися Заходу — за гранти, чи Сходу — за гарантії...

Не знаю характернішого феномена сучасного національного поета-пісняра за Гриця Чопика — і в цьому його слабкість, і його ж сила.

Біографія цього бородатого козарлюги на обкладинці книжки доволі правильна: “Народився 1957 року в селі Бенева Тербовлянського району на Тернопільщині. Закінчив філологічний факультет Львівського державного університету ім. І.Франка й аспірантуру у Львівському відділенні Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, працює вченим секретарем Наукової бібліотеки ЛНУ ім. І.Франка. У збірці “Чорна чайка” — вірші останніх років”.

“Пісні й вірші цієї збірки — болісні роздуми про наше сьогодні: національні міти й комплекси, сторінки історії й надії українського державотворення, помилки й втрати на його шляху. Мужність ліричних героїв у межових ситуаціях на грані життя і смерті, філософські пошуки сенсу людського існування, спроби дати відповідь на споконвічні питання про сутність добра і зла, правди і кривди, гріха й праведності, про істинний шлях до людського щастя — провідні мотиви цієї не зовсім звичайної книжки” — читаємо в анотації “Чорної чайки” — чорним по білому, яку не знаю, хто писав (може, й сам раб Божий Гриць)...

Доволі об’ємна автопередмова “Вісім грамів душі” — сама собою цікаве есе: тут і сконцентровані до ідіоми розважливі екзистенційно важливі й важкі для смертного роздуми над фізикою та алхімією матеріального та ідеального, Святим Письмом, і генеалогія зовнішніх та внутрішніх імпульсів буття та реалізації автора. Чопик — поет, незалежністю і “незалежністю” покликаний, про що свідчать навіть дати під віршами й авторові зізнання: “У травні 2000 року трагічно загинув від рук російських націоналістів композитор Ігор Білозір, На його похороні ми йшли разом із депутатом Верховної Ради України першого скликання Григорієм Дем’яном, і він, знаний вчений і полум’яний патріот, з гіркотою і болем казав: “Дивіться, друже, скільки людей, і хоч би хтось устав, піднявся з колін! Невже скінчилися українці, здатні на чин?!” “Рано, як на мене, надто рано, відійшли ми від громадянської поезії: сьогодні вона потрібна українському народові, як вода, як повітря! Українство вкотре опинилося на межі Буття і Небуття, тож: мусимо знову переходити рубікони...”; “Українській поезії завжди бракувало твердого й мужнього чоловічого слова... Тож: і скомпонувався із поезій, написаних, може, трохи жорстко, по-чоловічому прямолінійно й різко, цілий цикл під промовистою назвою “Мелодії для мужності з оркестром” (с. 8-9). 08.11.2004.

Щедро цитую автора про себе самого, бо, переконаний: зрозуміти митця найчесніше саме за ним же встановленими над собою законами! за пошуками, за пошуками гармонії між його біо-, фото- та бібліографіями, тобто сплаву слова й долі. Чим менший зазор між ними — тим більший у загальнолюдських координатах митець.

Чопик такий самий у житті, як і в цій книжці. Він став би епігоном романтиків, якби був кабінетним поетом, а не кровним учасником усіх ланцюгів, майданів, походів, одне слово, підйомів та прірв, як би у ньому не жило щось козацьке, упівське, стихійне, братське... дитинно-мужнє, романтичне. Іншої поезії, окрім романтичної, я й не визнаю — поезії-пісні, ірраціональної енергії, сфокусованої і дарованої світові через слово-музику.

У “Чорній чайці” багато історіографії та історіософії, публіцистики. Іноді складається враження, що це загалом поетична публіцистика. І знову ж таки — якби ці тексти писав не п’ятдесятирічний чоловік, кожне слово якого підкріплене вчинком або стовідсотковою здатністю на нього, мав би право не помітити цієї книжки, як і сотні секундхендівських фоліантів.

Чопикові ж вірю, тому його слова мені. Таким, як він, долею суджено випити чашу до дна... до дня, якщо розмірковувати над книжкою в системі національно-державницьких координат, адже у них найщасливішим вважаю таких патріотів як мій дід, що помер на поч.. 90-х минулого століття, гордо походивши із жовто-синім прапором, за який загинула в УПА майже вся його родина.

Книжка має три розділи: “Рубікон”, “Мелодії для мужності з оркестром”, “Гріховні помисли”. Серед назв віршів, які говорять самі за себе, — “Україні”, “Водохрещта”, “Народження пісні”, “Шведський вальс”, “Мадонна з площі Гарібальді”, “Репортаж з Майдану Незалежності”, “Солдати удачі”, “Вертаюсь в зону”, “Й”, “Новорічний вальс”, “Ендіміонський вальс”, “Шведський вальс”... (знає толк козак у вальсах), “Афганець”, “Апокаліптичне” (“Причинка до новітнього апокрифу”)...

Автор не тільки пише про знакові постаті сучасності, а й щиро присвячує їм (як правило, з нагоди особистого знайомства) свої вірші: “Пора” — “Левкові Лук’яненку, котрий одним із перших слухав цю пісню: — Спасибі Вам, Левку Григоровичу за мудре слово!”, “Ігор і Ворон” — “Світлій пам’яті Ігоря Білозора

присвячую”, “На похороні Ігоря Білозора” — “Григорію Дем ‘яну, ученому-фольклористові, Другові й порадику...”

Використовує, суголошуючись з українською літературою та фольклором, світовою літературою, також епіграфи: до “Вавілонської вежі (Сон)” — слова І.Франка: “*Ти, брате, любиш Русь, / Як хліб і кусень сала, / Я ж гавкаю раз враз, / Щоби вона не спала*”. До вірша “Спізнавши волі ейфорію п’яну...” — Шевченкові слова: “*Німі на панщину ідуть / І діточок своїх ведуть...*”; до “Зозулі” — слова народної пісні: “*Ку-ку, дитя, колишу тя, / А як заснеш, то лишу тя!*”; строфа Тичини до “Балади про яйце” — “як упав же він з коня...” і т. д. Тут Чопик незлецький іроніст, і саме таким він мені найближчий, найприродніший: “*Як упав він від яйця / У Станіславові, / Потрясла всіх звістка ця / В Києві й у Львові! / Дригнув Відень, Будапешт / Кивнув головою! / Рим! Париж! Урешті-решт / Потрясло й Москвою... / - Що ви скажете на це? / Йойкає Європа. - / Ледь не забило яйце / У Франківську хлопа!*”

Не ставлю собі за мету аналізувати вірші шляхом накладання на них пластмасово-музейних рамок, бо вони такого аналізу з точки зору національної ідентичності не потребують, а “модернове” “глобальне” літературознавство просто смішне в контексті здорового “життєвого потягу” (за А.Тойнбі) і додатне лише для аналізу текстів, написаних музейним комп’ютером, а не рядків, творених чоловіком, слово якого крилато ділове, який на правду дорожить ідеями святого братства, поняттями особистої та етнічної честі, довірливий чоловічі інтонації у найнаївніших віршах якого — свідчення трав’яної первородної сили слова. У Гриця і не ночували різні ізми, окрім патріотизму, який, попри всі формальні Чопикові огріхи, дидактику та патетику, переплавлений у рядки доволі добротної поетичної проби про найсвятіше — батьківщину-державу, державу-батьківщину, Всесвіт, кохання, дружбу...

Григорій Чопик наразі поет гене-альний, тобто такий, що йде за покликком своїх генів, не зраджуючи, не збочуючи, якби й хотів — видасть щира наша фізія і вишиванка під шкірою...

Якщо б це відполірував редактор ще в рукописі, зрілий і несуетний поет парадоксально втратив би більше, ніж здобув... адже його вірші нагадують такі, що написані на полі бою: там ніколи відточувати, там не пишуть симфоній та рядків на кшталт “Ананаси в шампанском”...

“Чорна чайка” не найвищого віршомазного крою, вона не філігранно-філологічна... якої у нас за останнє десятиліття греблю гати... малокрової, дієтично-діабетичної.

Вірші Грицька Чопика стихійно антиглобалістські.

Загалом у нього багато не віршів, а пісень; які нагадують переспіви народних, самі небезпідставно претендуючи з часом такими ж стати, навряд чи вийшовши за межі українського простору, що, як і сам генетичний код, покликані оберігати, як от:

— Ой гаю, гаю,
Зелен розмаю,
Сховай ня гаю.
Та й від Дунаю!

Буде пташина
Мені співати,
Прийде дівчина
Подівувати,

Та й від Дунаю
Каламутного,
Врятуй від царства,
Від кам ‘яного!

Подівувати
Та й не порадіти,
Буде кохати,
Коня поїти...

Сховай під дубом
Мене світовим,
Укрий віночком,
Та й калиновим.

— Ой не врятую
Я тебе, брате,
Бо жде тя царство
Вже тридев ‘яте...

Тому я вірив і вірю саме такій літературі, а не тій, за яку останніми роками дають Нобелівську премію, а сонми наших епігонів, як нічні метелики летять на її фосфоричне мерехтіння за грантами-гранатами для нашої Пісні.

Дай Бог духовного здоров'я чорній чайці, її чаєнятам, і Тому, хто вивів її на бити дорогу, і тим чумакам, що додому повертаються, і тим журавлям, що за море летять... Будьмо і тримаймося!

Марія Маткобожик

ТАЄМНИЦЯ, ДОСІ НЕ РОЗГАДАНА...

Читаючи нову книжку Віктора Палинського ("Єлена й антиквар". Л., 2005), мимоволі ловиш себе на думці, що це окремішній, строго втаємничений, вишукано інкрустований світ письма — зважений і мудрий, шляхетний і ненав'язливий. Неквапно письменник відкриває перед нами невідомі дотепер світи, де нівелюються стереотипи наших традиційних уявлень, де на зміну метушні та суєтній колотнечі приходять виважені, рельєфні погляди на світ.

Традиційний персонаж його творів — людина самодостатня, самозаглиблена. Такий собі філософ-самітник, якому надзвичайно комфортно живеться й думається серед світу трав і рослин, який тонко відчуває не лише красу світу, а й уміє пізнавати її сутність. У його свідомості переплітаються тонкі злами світів, де минуле співвідноситься з майбутнім, де існують паралельні виміри й паралельні цивілізації.

Як таємничу карту, В.Палинський привідкриває нам інший вимір буття. Ми не завжди готові його сприйняти або відчувати, буваємо розгубленими й навіть невдячними. Як дитина, що робить перші кроки, так і наша дорога в невідомість. Але ця невідомість манить, як у дитинстві манили темні зарості малинника і старого батьківського саду.

Казка, яка не минає. Світ, який ми ще тільки вчимося пізнавати. Досконалість, до якої прагнемо. Час, що не зупиняється. Переплетіння доль, уламки фраз, випадкові перехожі, вони проходять, ледь-ледь черкнувши один одного крилом..., наче велетенське дзеркало людського буття, в якому людина вчиться досконалості, гармонії та краси.

І ніби знаєцька герой однієї з новел побачить своє обличчя у дзеркалі — і не впізнає власного відображення, бо погляд ковзне по неголеній щоці, а рука гладитиме гладеньку поверхню. Відносність уявлень і дійсності — наче миттєвий відбиток — стирається іншим видінням. Натомість у пам'яті залишається почуття невловної таємниці.

Образ ліричного героя новел В.Палинського — яскравий, самозаглиблений, напоєний світлом усамітнення й навіть певної замкнутості. Людина інтелектуальна, яка любить подорожі, займається ізотеричними вченнями, а найголовніше: бачить світ у причинно-наслідковому зв'язку. Він ніби відособлений від загалу, друзі або приятелі, як, власне, і жінки з'являються в його житті подихом вітру, скрапуванням дощу, шепотінням листя... А іноді й людський загал нагадує тремтячі крила зеленого листя, беззахисного перед вітрами долі, але напоєного світлом. Як на Божих долонях, спочивають їхні душі в лабіринтах космічного простору.

Оця космогонія буття автора перегукується із світовідчуттям М.Коцюбинського або Лесі Українки, де пантеїзм виступає водночас і формою вираження, і засобом творення новелістичного художнього світу. Але, на відміну від славних попередників, В.Палинський подає епоху наступного століття, де вишуканий інтелектуалізм поєднується з поетичним світовідчуттям.

Автор шукає світла насамперед у душах своїх героїв. Звідси — оце усамітнення, самозаглиблення, навіть певна відстороненість від світу. Минуле постійно присутнє в теперішньому.